

Магдич Т.П. *Робота над есе як метод формування ключових компетентностей учнів 10-11-х класів на уроках української мови*. Матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції «Філологія та лінгводидактика в умовах євроінтеграції: реалії і перспективи» (25–26 жовтня 2018 р.) [Електронний ресурс] / За заг. ред. І. В. Гайдаєнко; упор. Т. Г. Окуневич – 2018. – 249 с. – С.109- режим доступу: <http://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%B8%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%2025.10.18.pdf?id=3a5fff3b-83e5-494c-8186-f2494d293d46>

Магдич Тетяна
м. Житомир
tanchyk-s@ukr.net

РОБОТА НАД ЕСЕ ЯК МЕТОД ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ 10-11-х КЛАСІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.

Створення нових професійних орієнтацій, таких як маркетинг, реклама, арт-технології, менеджмент та інші, вимага від суспільства й освітньої переорієнтації. На часі сучасні технології, методи, вміння та навички, що дадуть змогу випускникові школи реалізуватися у житті у будь-якій обраній ним професійній сфері.

Детальнішого розгляду потребують ключові компетентності та їх формування у процесі навчання. Саме тому висвітлення та опрацювання основних методів формування ключових компетентностей на уроках української мови у 10-11-х класах є **актуальною проблемою** часу.

Науковці-лінгводидакти не випадково звертають увагу в мовній освіті на методи роботи з текстом універсального та інтеграційного характеру. Серед них розглядається використання есе як ефективного методу формування мовно-мовленнєвої та ключових компетентностей на різних етапах уроку української мови (М. Вашуленко, Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Донченко, І. Дроздова, С. Караман, О. Любашенко, Л. Мамчур, В. Мельничайко, Л. Паламар, К. Плиско, Г. Шелехова, О. Кучерук, К. Климова та ін.). Предметом їх досліджень є зміст, методи, форми, засоби навчання мови і професійна підготовка вчителя-словесника. Багато уваги приділено питанням формування мовленнєвих умінь та навичок, предметної (мовно-мовленнєвої та комунікативної) компетентності.

Наразі важливою є проблема виокремлення та систематизації методів, прийомів і засобів формування ключових компетентностей в учнів 10-11-х класів різнопрофільного спрямування на уроках української мови. З огляду на це за **мету** маємо розглянути есе як найбільш ефективний метод роботи, спрямований на формування предметної та ключових компетентностей в учнів 10-11-х класів на уроках української мови, а також продемонструвати практичне застосування його.

Як зазначає М. Балаклицький, есе має такі жанротвірні ознаки, як:

- 1) Особистісний характер мовця, що дозволяє побачити нове в знайомому.
- 2) Репрезентація предмета мовлення за допомогою асоціативно-емоційної структури основи.
- 3) Можливість виходу в загальнокультурний контекст фонових знань адресата.
- 4) Вільна асоціативна композиція.
- 5) Підвищена модальність тексту як відбиття суб'єктивності тих чи інших авторських характеристик [1, с. 28].

А. Дмитревській розглядає категорію життєвості як основний жанротвірний елемент есе. Есеїстичне висловлення принципово є потоком практичних, побутових думок [3].

Відштовхуючись від жанрових особливостей есе, від його функцій розвивально-мовленнєвої, лінгводидактичної та творчої (розвиток мовлення, письмова рефлексія, формування вміння висловлювати думки, формування творчого, креативного та критичного мислення), ми розглядаємо есе як один із методів формування ключових та предметної компетентностей.

Есе має особливість інтегрувати різні навчальні предмети, слугує кульмінаційною вершиною під час опрацювання будь-якої теми уроку. Оскільки предмет мовлення подається асоціативно-емоційно, вважаємо ефективним застосування методу вільних асоціацій як передумову, що активізує асоціативне та креативне мислення учнів. Таким чином формуємо власну думку на основі порівнянь: лексичне значення з'ясовується за тлумачним словником та власного асоціативного значення слова, якого надають їм учні.

Загальноєвропейськими рекомендаціями, новою навчальною програмою з української мови для 10-11-х класів (рівень стандарту), методичними рекомендаціями щодо викладання української мови у 2018/2019 навчальному році визначено есе як вид фронтального та індивідуального контролю у старших класах.

Пропонуємо розгляд практичного застосування методу написання есе, методу вільних асоціацій та інших традиційних методів навчання української мови.

Завдання розроблені в межах вивчення теми «Лексикологія» в 10-му класі, практикуємо компетентісний підхід інтеграційного характеру. Під час роботи над есе на уроці з української мови комплексно формуємо предметну й ключові компетентності, а саме: вміння вчитися протягом життя, вміння спілкуватися державною мовою, підприємливість та загальнокультурна компетентності та ін.)

Робота з текстом 1:

Учні заповнюють завчасно підготовлені таблиці, або воркбуки. Під час запропонованої роботи з текстом формуємо українськомовну компетентність, ключові компетентності

(спілкування державною мовою, навчання впродовж життя, інформаційно-цифрова компетентності).

Технологія вільна асоціація («Я назву вам декілька слів, а ви, не задумуючись над їх значенням, запишіть перше, що спаде вам на думку»). Слова: 1. Освіта. 2. Мрія. 3. Старість. 4. Майстер. 5. Вчитель.

Асоціації до прочитання тексту	Асоціації після прочитання тексту
1.	1.

Інтерв'ю:

1. Чи любите ви вчитися? Поясніть: що таке тайм-менеджмент та фінансова грамотність, на вашу думку?

2. Прочитайте уважно текст.

УЧИТИСЯ НІКОЛИ НЕ ПІЗНО

Коли до старого вчителя музики прийшов новий учень, усі діти розсміялися.

— Ви не туди потрапили, дідусю! — вигукнув хтось.

— Тихо, діти. Pozнайомтеся, це дідусь Бао. Колись у мене навчалися його діти. Вони давно виросли й стали відомими людьми. Наразі Бао не потрібно працювати й він хоче здійснити свою мрію — навчитися грати на флейті, — пояснив учитель.

— Хіба старі можуть учитися? — здивувалися діти.

— У навчанні не важливо — молодий ти чи старий; осягнеш — і станеш майстром, — відповів учитель.

Спочатку діти трохи глузували з Бао, але незабаром старий навчився грати на флейті так, що вчитель почав давати йому окремі уроки.

Минуло два роки. Флейтиста Бао, як його тепер почали називати, запрошували на концерти, хоча він іще вважався учнем.

— Цього року замість завершального іспиту найкращі учні виступатимуть на конкурсі флейтистів у столиці, — оголосив якимось учителем.

— А дідусь Бао теж поїде? — поцікавилися хлопці.

— Звичайно, він же наш найкращий учень. Це буде його іспит на звання музиканта.

Почесними гостями конкурсу були король із королевою. Вони приготували приз для найкращого музиканта — золоту флейту. Коли настала черга Бао, його не хотіли пускати на сцену.

— Дідусю, це конкурс для учнів! — сказали йому.

— А я учень! — гордо відповів дідусь Бао.

Своєю грою він заворожив усю залу. Навіть король і королева підвелися, аплодуючи йому.

Коли дідусеві Бао вручили золоту флейту, його вчитель сказав:

— У навчанні не важливо — молодий ти чи старий; осягнеш — і станеш майстром [4, с. 24-25].

3. **Формуємо асоціативне мислення.** Тепер у другій колонці запишіть свої асоціації до цих же слів після прочитання тексту. Порівняйте свої асоціації до та після прочитання тексту.

4. **Пошуково-дослідна робота** Знайдіть значення цих слів у словниках, можна скористатися електронними словниками за покликаннями, поданими у ваших підручниках.

Для роздумів.

5. Визначте головну ідею цього тексту.
6. Чому дорослі й люди похилого віку рідко мають бажання чогось навчатися?
7. Що потрібно зробити, щоби не втрачати здатність учитися?

Творча розминка: придумайте крилатий вислів про освіту. Зразок : «Освіта – це не просто пластиковий диплом, це шлях до успіху». Використайте ключові слова: *освіта, майстер, вчитель, мудрість, книга, мрія*.

Робота в парах.

8. Складіть власні рекомендації освіти (навчання) дорослих, які вже мають роботу та сім'ю (застосуйте основи тайм- менеджменту та вашої фінансової грамотності).

9. На основі власних спостережень та міркувань, використовуючи слова, над якими ми сьогодні працювали, крилаті вислови, напишіть міні-есе на тему: «Якісна освіта за покликанням – це запорука успіху та максимальна результативність особистості».

Домашнє завдання.

Візьміть інтерв'ю в батьків із теми «Чого б іще ви хотіли навчитися в житті?». Скористайтесь функцією «диктофон» на своїх телефонах. А потім, відповідно до мовно-мовленнєвих норм, занотуйте інтерв'ю у ваші воркбуки.

Розглядаючи есе у різних аспектах та зважаючи на опрацьовані джерела, варто зазначити, що застосування есе на уроках української мови у старшій профільній школі сприятиме формуванню таких вмінь та здатностей, що корелюють до ключових компетентностей, а саме: уміння спілкуватися державною мовою, чітко формулювати думку, визначати і будувати гіпотези (математична компетентність), уміння діяти за алгоритмом, критично мислити і критично ставитися до інформації (інформаційно-цифрова компетентність), уміння користуватися різними джерелами інформації, працювати в парі, групі, визначати мету і цілі власної діяльності, аналізувати життєву ситуацію, запропоновану в темі есе, застосовувати мовно-мовленнєві знання для формулювання власних пропозицій, рішень, виявлення лідерських якостей (підприємницька компетентність) та інші важливі вміння.

Отже, особистісно спрямовані, компетентнісні та інтеграційні технології вивчення української мови сприяють розвитку життєво важливих рис та навичок особистості, зокрема здатності вчитися протягом життя, підприємливості, визначати мету та досягати її, інтегруватися в загальнокультурні відносини суспільства, знаходити потрібну інформацію та аналізувати її, бути творцем власних думок, а не поглиначем чужих, вміння порівнювати та

робити висновки, бути самостійним у прийнятті важливих рішень. Активізація асоціативного мислення під час роботи з текстом оптимізує процес продукування мовлення в учнів 10-х класів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балаклицький М. А. Есе як художньо-публіцистичний жанр: Метод.матеріали для студ.зі спец. «Журналістика»/ [упорядник М. Балаклицький. – Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2007. – 74 с.
2. Горобченко І. В. Методика написання есе .[Електронний ресурс]/ Горобченко І. В. Режим доступу: <https://www.slideshare.net/reedbok/ss-69984741>
3. Дмитриевский А. Особенности формы и композиции эссе // Акценты. Новое в массовой коммуникации. – Воронеж: ВГУ, 2003. – Вып. 1–2. [Електронний ресурс] / Режим : доступу(http://www.jour.vsu.ru/archiv/editions/accents/accents_1-2_2003.pdf).
4. Лопатіна О. О. Притчі для дітей та дорослих / О. О. Лопатіна, М. В. Скребцова. — Х. : Вид. група «Основа», 2017. — 128 с.
5. Маріуц І. Підтримка розвитку ключових компетентностей у країнах європейського союзу // Вісник Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. Педагогіка. – № 2(6). – С. 52-55.
6. Методичні рекомендації щодо викладання української мови у 2018/2019 навчальному році // Дивослово. – 2018. - № 7-8. – С. 93-94..
7. Навчальна програма з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання 10-11 (рівень стандарту) [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. – К.: МОН України, 2017. – 42 с. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.